

ИНТЕГРИРАН ПЛАН ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ (2023-2026)
ОПШТИНА ВРАПЧИШТЕ

ВРАПЧИШТЕ, 2023

СОДРЖИНА:**1. ПОГЛАВЈЕ**

ВОВЕД: Потреба за формулирање и изработка на интегриран план за локален развој	2
1. ОРГАНИЗАЦИЈА НА НАПОРИТЕ	2
1.1 Кратко објаснување за формулирањето и дизајнирањето на ИПЛР.....	3
1.2 Крајната цел на ИПЛР	3
1.3 Теоретска, практична и методологија за проектирање (структура)	4
1.4 Институционална рамка (општинска структура)	5
1.5 Организирање на општина Врапчиште (органограм)	6
1.6 Повикување на релевантни национални, регионални и локални стратешки документи	7
1.7 Воспоставување на работна група на ИПЛР	7

2. ПОГЛАВЈЕ

2. ОЦЕНУВАЊЕ НА ЛОКАЛНАТА ЕКОНОМИЈА	8
2.1 Географски карактеристики на општина Врапчиште	9
2.2 Социо-економски карактеристики и миграција	11
2.3 Главни приоритети на локалниот економски развој	12
2.4 Инфраструктура.....	13
2.5 Хидрографија	14
2.6 Конкурентна анализа (SWOT)	15

3. ПОГЛАВЈЕ

3. ИЗРАБОТКА НА ИНТЕГРИРАН ПЛАН ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ	16
3.1 Визија	16
3.2 Цели и мерки.....	17
3.3 Програми за имплементација на локалниот економски развој	18

4. ПОГЛАВЈЕ

4. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ИНТЕГРИРАН ПЛАН ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ	20
4.1 Од визија до проекти	21
4.2 Акциони планови на посебни проекти од ИПЛР	24

5. ПОГЛАВЈЕ

5. ПРЕГЛЕД НА ИНТЕГРИРАНИОТ ПЛАН ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ	28
5.1 Мониторинг и евалуација	29

РЕЗИМЕ И ЗАКЛУЧОЦИ:	30
----------------------------------	-----------

ПОГЛАВЈЕ I:**ВОВЕД: Потреба за проектирање и градење на интегриран план за локален развој (ИПЛР)****1. ОРГАНИЗАЦИЈА НА НАПОРИТЕ**

Потребата за проектирање и изградба на интегриран план за локален развој на општина Врапчиште беше долгогодишна и нашата иницијатива беше пречекан од страна на сите засегнати страни како што се: локалната самоуправа, бизнис секторот и невладиниот сектор.

Според Законот за локална самоуправа, се дефинираат овластувањата, каде се забележува акцентот дека општината е должен да преземе комуникација и партнерство помеѓу три сектори (локална самоуправа, бизнис секторот и невладиниот сектор) во создавањето интегриран план за локален развој (ИПЛР). Пред се сите општини се обврзани да ги дефинираат приоритетите за развој, поддршка и развој на мали и средни претпријатија на локално ниво, како и активно да учествуваат во креирањето на локалната мрежа на институции за промовирање на партнерство помеѓу нив. Тие, исто така, се бара да бидат активни во создавањето на нови активности, проширување на постојните, но и да овозможат промоција на инвестиции, бидејќи во крајна линија бизнисите претставуваат движечка сила на локалниот економски развој. Некој треба да ја преземе одговорноста за започнување и фокусирање на ИПЛР во локалната област. Понекогаш (иако не секогаш) тоа е локалната власт. Ако не е основоположник локалната власт, тоа е од клучно значење и речиси невозможно е да се обезбеди процесот без нејзина поддршка.

Фактот дека ИПЛР е многу можно да биде нова функција на дел од локалните самоуправи, особено е важно да се фокусираме во начинот на градење на капацитетите за развој и спроведување на истите. ИПЛР вклучува многу дисциплини (на пр. Економски, финансиски и технолошки), затоа мрежата треба да вклучува службеници на локалната власт, како што се планери, адвокати, финансиски експерти, експертите за животна средина, инженери, архитекти итн. ,со што се даваат многу можности за изградба на мултидисциплинарни тимови кои работат во традиционалните одделенија (сектори). Инаку, тимот може да се состои од едно почетно лице и тогаш ИПЛР програмата ќе започне со помалку амбициозни цели и ќе има помала ефикасност.

Од таа причина, случајот е многу поширок, и затоа треба да се вклучува развивање на односите со приватниот ниво, непрофитабилниот сектор и владата, и не е идеален, ако не постои вистинско лидерство во тимот ако не е повеќе подржан и од градоначалникот. Оваа поддршка ќе му даде на тимот поттик за истражување, развивање и спроведување на интегрираниот план. Постојат неколку начини преку кои функциите на ИПЛР можат да се развиваат во рамките на локалните власти.

Во речиси сите случаи на успешни студии на економскиот развој на градовите, на одговорното лице, често во канцеларијата на градоначалникот или Извршната канцеларија на шефот, првично е назначен лицето да ја преземе одговорноста за ИПЛР (ова може да се прошири во одредени единици или оддели во најоддалечената точка). Задолжениот иницијатор може да го поминува поголемиот дел од своето време во собирање на информации за локалната економија и заинтересираните засегнати страни кои се многу важни. Реално, ова лице треба да има ИПЛР искуство, вклучувајќи поседување на јасно разбирање на деловните потреби. Ова не е од суштинско значење, бидејќи овие вештини може и да се научат. Ангажирањето на градоначалникот во назначувањето на одговорното лице со полно работно време е од клучно значење.

Овие ресурси може да бидат ограничени во почетокот, но, исто така, треба да бидат доволни да се иницира ИПЛР, на пр. потребите на основните канцеларии, обуката за ИПЛР, доколку е потребно, и оперативниот буџет за да им помогне на состаноците на засегнатите страни и собирање на податоци за прелиминарна анализа на SWOT -анализата.

Добрата практика, исто така, покажува дека работната група (меѓусекторска на општината, невладиниот сектор и бизнис секторот) треба добро да соработува за успешно планирање. Оваа група треба да вклучи луѓе од различни одделенија на локалната самоуправа, кои најверојатно ќе имаат професионални, технички, политички или финансиски одговорности за прашања кои се засегнати од ИПЛР. Треба да постои референтна рамка и формален систем за известување за групата. Транспарентноста и јавниот пристап до информации што ги користи или генерира групата е важно за неговиот кредибилитет. Најмалку едно одговорно лице со полно работно време е од клучно значење за да се обезбеди континуитет во процесот, но тоа не е најпосакувано бидејќи ефикасноста ќе биде повисока, ако оваа група ќе биде поголема со повеќе учесници од различни профили.

1.1 Кратко објаснување за формулирањето и дизајнот на ИПЛР

Формулацијата и дизајнирањето на интегрираниот план за локален развој (ИПЛР) е потреба не само во однос на структурирање на општинската институционален капацитет, но, исто така, претставува законска одговорност. Без институционална поддршка не може да работи триаголникот помеѓу јавниот сектор, приватниот и НВО. Јавниот сектор, во овој случај, општината треба да ги дефинира приоритетите за развој, со компаративни предности и сектори во овој поглед за поддршка на сите бизниси, кои се движат од микро семејни бизниси, мали и средни претпријатија и да стане мост за промоција и нивната поддршка во сите аспекти на развојот, првенствено со инсистирање на создавање инфраструктурни услови. Во рамките на законска одговорност, општината треба да изгради "Интегриран план за локален развој", со кој ќе се утврдат насоките на овој развој, начини на поддршка и инструментите што ги поседува. Во оваа функција е, исто така и овој документ кој има за цел, со пристап и соодветна методологија на Светската банка за интегрирање на локалните развојни планови, да придонесат во оваа насока, имено ни овозможува во овој начин за изработката на основниот документ "ИНТЕГРИРАН ПЛАН ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ (2023-2026) - Општина Врапчиште".

1.2 Крајната цел на ИПЛР

Целта на студијата е да се стави фокус за анализата на основниот документ на една општина која ја дефинира, структурира, и дава приоритет на локалниот економски развој, а во овој случај е Општина Врапчиште. Иако некои од практиките на другите општини покажуваат дека овие стратешки документи петходно беа "описани и сочувани во фиоки", во овој случај на нашата општина не постои таков стратешки документ од порано, но постојат други стратешки документи, затоа резултатот на оваа студија директно ќе биде влијателен во дизајнирање и изготвувањето

на конкретен документ како што е "Интегриран план за локален развој" (ИПЛР). Ќе се обидеме да дадеме нашиот придонес за обединување на сите стратешки документи кои беа достапни досега, потоа со анализа и сериозен пристап директно ќе придонесеме за воспоставување и градење на институционални капацитети во општината.

Во исто време, во процесот на оваа студија ќе се создадат локални капацитети за третман на овие проблеми и ќе се овозможи дебата околу изгледите за локалниот економски развој, врз основа на одредени критериуми за одржлив развој и овозможува на одговорното управување на засегнатата општина дека за овие аспекти треба да овозможува база на податоци и во оваа насока да обезбеди можност за донесувањето на одлуки кои треба да се реализираат врз основа на анализи и научни студии. Поради тоа, се очекува дека оваа обврска ќе се оценува и од страна на локалната самоуправа (администрација) на општината, а исто така да претстави оптимална можност кој ќе придонесе многу за понатамошните заеднички залагања во оваа насока.

1.3 Теоретско, практично и методолошко значење на студијата (структура)

Во теоретска смисла, локалниот економски развој е процес на соработка помеѓу јавниот сектор, бизнисите и невладиниот сектор, со цел да се подобри квалитетот на животот на сите граѓани во рамките на општината. Меѓутоа, во практична смисла, локалниот економски развој значи максимална посветеност директно кон создавање капацитети на локалната заедница за развивање на економска иднина. Пред се, тука се дава предност на локалната економија, со давање на приоритет на зголемување на производните капацитети на локалните фирми, кои се постојано во справувањето со разликите на горенаведените брзи промени. Така тие се во процес на приспособување кон пазарната средина, која е многу променлива и поконкурентна. За да се постигне градење на една одржлива локална економија, пред се, тоа треба да се направи со клучен чекор во процесот на соработка и преземањето акции врз основа на силните и слабите страни (внатрешни фактори), како и можности и закани (надворешни фактори) кои инаку ја претставуваат таканаречената- SWOT анализа.

Постапката продолжува со воспоставување на Интегриран План за Локален Развој (ИПЛР), кој исто така ја претставува суштината на процесот на стратешко планирање кој вклучува неколку компоненти како визија, цели, мерки и програми. До тука, може да се заклучи дека тоа се однесува во теоретски аспект и за да се оцени важноста од практичен аспект може да се види следната, односно почнувајќи од следната фаза на имплементација значи од ИПЛР, кој претставува точка на интеграција на елементи и претходно споменатите компоненти од теоретски до практичен аспект, започнувајќи го процесот на имплементација преку акциони планови. Овие планови содржат: должности и одговорности, временски рокови за имплементација, човечки ресурси, извори на финансирање, резултати, итн. Спроведувањето на некои планови може да се имплементира за пократок временски период, додека другите може да бидат среднорочни и долгорочни, во зависност од приоритетите поставени во почетокот.

Методологијата на истражувањето по конкретната студија претставува методологија според одредени критериуми на Светската банка, со оглед на фактот дека оваа методологија во прашање претставува совршена можност за формулирање и дизајнирање на интегриран план за

локален развој, врз основа на искуствата на многу други конкретни случаи. Според оваа методологија, стратешкиот процес обично има пет фази и претставува флексибилен процес, каде што една фаза често продолжува паралелно со друга, што ни овозможува да се преземе акција во зависност од капацитетот на локалните приоритети и можности.

Процесот на развој на ИПЛР е:

- Фаза 1: Организација на напорите;
- Фаза 2: Оценување на локалната економија;
- Фаза 3: Креирање (Изработка) на ИПЛР ;
- Фаза 4: Имплементација на ИПЛР;
- Фаза 5: Преглед на ИПЛР;

1.4 Институционална рамка (општинска структура)

Врз основа на член 38 и член 62 став 1 од Законот за локална самоуправа (Сл. весник на РМ бр.05 / 02), член 69 став 1 од Статутот на Општината Врапчиште (Општ. гласник на општина Врапчиште 04 / 05) и член 6 став 1 од Правилникот за работа на Советот на општина Врапчиште (Општински гласник на општина Врапчиште бр.15 / 06), Советот на општина Врапчиште, на седницата одржана на 11 ноември 2021 година, донесе одлука за верификација на мандатот на членовите на Советот на општина Врапчиште (од локалните избори одржани на 17 октомври 2021 година), која се состои од 19 советници и тоа : Алијанса на Албанците (осум советници) , Демократската Унија за Интеграција (седум советници), Демократската Партија на Турците (три советници) и Движење Беса (еден советник) .

Органите на општината Врапчиште се структурирани како што следува:

- Градоначалник на општината,
- Советот на општината,
- Општинската администрација,
- Секретарот на општината,

Следат следните три сектори:

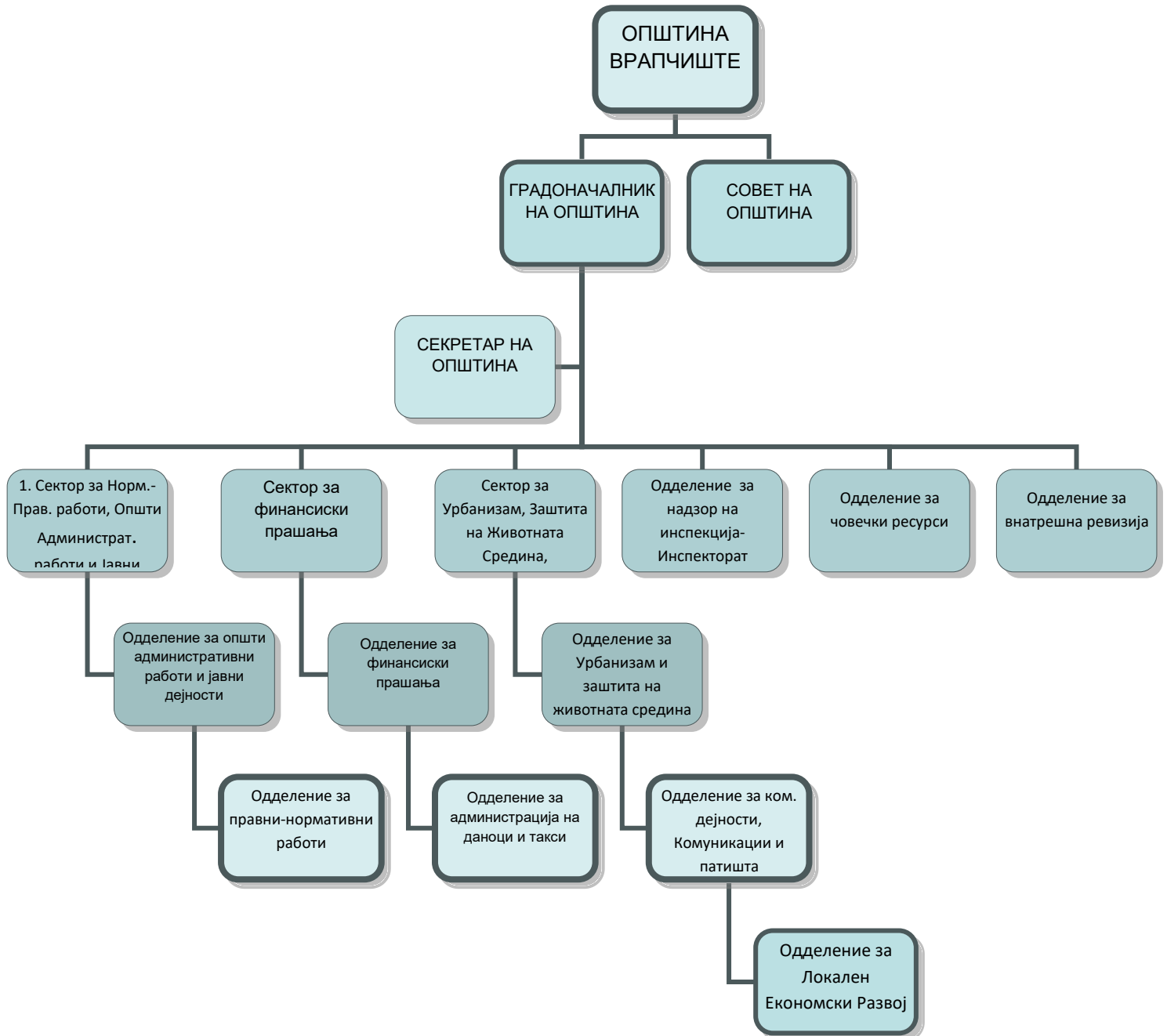
1. Сектор за Норм.-Прав. работи, Општи Администрат. работи и Јавни дејности со два потсектори,
2. Сектор за Финансиски прашања со два потсектори,
3. Сектор за Урбанизам, Заштита на Животната Средина, Комунални дејности, Комуникации, Патишта и Локален Економски Развој.

Постојат и три други подсектори и единици:

1. Подсектор за надзор на инспекција-Инспекторат,
2. Подсектор за човечки ресурси и
3. Подсектор за внатрешна ревизија.

1.5 Организирање на општина Врапчиште (органограм)

ОПШТИНА ВРАПЧИШТЕ
ОРГАНОГРАМ (Слика:1)*

* Податоците на слика 1 (Органограм) се обезбедени од страна на одделението на ЛЕР

1.6 Повикување на стратешките документи, национално, регионално и локално (вертикална и хоризонтална интеграција)

Повикувањето на соодветните национални стратешки документи на почетокот, а потоа на оние регионални и локалните конечно се неизбежни. Во овој случај всушност се однесува на вертикална и хоризонтална поврзаност. Со посебен акцент на почетокот треба да се упатува на "Агендата за одржлив развој -2030 година", која беше донесена во септември 2015 година од страна на Генералното собрание на Обединетите нации во Њу Јорк. Република Северна Македонија како и соседните држави се обидуваат да се придржуваат строго спроведување на 17 цели на оваа агенда кајшто посебен акцент се дава на намалувањето на сиромаштијата, социјалниот развој и со посебен акцент на локалниот економски развој. Имплементацијата на локалните цели ќе бидат од поширок спектар, поинтензивни и поважни на патот кон успешно остварување на амбициозните цели на "АОР-2030".

Повикувањето на регионално ниво се однесува на два регионални стратешки документи и тоа: "Програма за работа на мрежата за Инклузивен Рурален Развој на Полошкиот Плански Регион (2017-2019)" и "Стратегија за регионален развој на Р.М. (2009-2019) – Полошки Плански Регион".

Повикувањето на локално ниво се состои од пет релевантни документи кои се користат како водич за подготовка на актуелниот документ кој е во подготовка –ИПЛР (Интегриран План за Локален Развој). Релевантните документи се: "Стратегија за рурален развој (2010-2013) - Општина Врапчиште", "Стратегија за ЛЕР (2013-2015) - Општина Врапчиште", "Нацрт стратешки план за подобрување на меѓукултурното разбирање во општината Врапчиште (2014)", "Локален акционен план за лицата со посебни потреби во општина Врапчиште (2016-2017)", "Стратешка рамка за социјална инклузија во општина Врапчиште (2017-2021)" и "Урбана Ревизија на Општина Врапчиште" (2020).

1.7 Воспоставување на работна група на ИПЛР

По преземањето на иницијативата за изградба на ИПЛР и по поддршка од Градоначалникот, продолжи континуираната заложба за овластување на лицата вработени во општинската администрација, кајшто поконкретно во ова насока е ангажиран единицата за локален економски развој, ветувајќи оптимални услови и оперативен буџет од Градоначалникот. Така се исполни едната димензија (на локалната самоуправа), продолжувајќи со континуирана заложба за изнаоѓање избор на соодветни луѓе и од бизнис секторот и невладиниот сектор. Целта беше да се изберат луѓе кои навистина им припаѓаат на различни профили и имаат искуство и подготвеност за понатамошните активности во доменот на локален економски развој. Ние конечно постигнавме сериозна посветеност во изнаоѓање на овие учесници, кои потоа заедно ќе претставуваат работната група на ИПЛР.

Со формирањето на оваа работна група се очекува средбите и соработката да биде на високо ниво и да има сеопфатна координација во процесот на подготовка на интегрираниот план за локален развој, и тоа почнувајќи од почетната фаза и продолжувајќи до финалната фаза.

ПОГЛАВЈЕ II:**2. ОЦЕНУВАЊЕ НА ЛОКАЛНАТА ЕКОНОМИЈА**

Првиот чекор во оценувањето на локалната економија е што е можно повеќе земање обврски во секој сектор на општината, за да се идентификуваат прописите и процедурите, како и да се утврди како тие се управувани во однос на ефикасноста, ефективноста, транспарентноста и одговорноста (критериуми за добро управување). Додека се спроведува оваа внатрешна ревизија, бизнисите треба да бидат вклучени во процесот на ИПЛР преку анкети и фокус бизнис-групи и да се воспостави соработка со невладини организации и да придонесе за триаголникот (општини, претпријатија и здруженија), сето тоа за да се соберат релевантни информации. Да се раководи со проценката на локалната економија вклучува собирање на релевантни информации од стратешко значење, а потоа континуирано вршење на нивната анализа. Продлабочената проценка на локалната економија обезбедува основа за успешен и стратешки развој на локалната економија. Податоците од таквата проценка обезбеди важна основа за формирање на заеднички позиции меѓу работната група и визијата на програмата за развој на локалната економија.

Релевантни информации за ЛЕР

Некои релевантни типови на корисни информации кои треба да се соберат се:

- **Географски информации** - географски карактеристики на општината.
- **Демографски информации** - информации за населението во општината.
- **Информации за економијата** - овие информации ќе обезбедат повеќе детали за локалната економија
- **Информации за овозможување деловна атмосфера** – ќе овозможат анализа за тоа како локалната власт им помага на бизнисите во формалниот и неформалниот сектор.
- **Информации за тешката инфраструктура** - ќе го информира за статусот на транспортот, телекомуникациите, горивото, водата, електричната енергија итн. Овој фокус треба да биде на деловните области.
- **Регионални и пошироки информации** - значи собирање информации за тоа што се случува во други региони кои влијаат врз населението во однос на ЛЕР.

Совети и упатства за обелоденување на податоци (информации)

Собирањето на податоци може да трае бесконечно и понекогаш може да го потроши целиот ИПЛР буџет. Успешните градови често се многу стратешки за видот на информациите што ги собираат. Кога собираме информации, корисно е да се праша: "За што ќе се користи собраниот материјал?". Ако нема доволно буџет за крос анализа на податоците, тогаш фокус групите и истражувачите, стопанските комори, членовите на јавниот и деловниот сектор и други луѓе кои се прифатени од страна на знаењата, може да бидат корисни. Ставање во опција на доста заинтересирани страни во работната група на предвидените средби и анализа на податоци е неопходно, но тоа е критично за добивање на согласност и меѓусебното разбирање на целиот процес.

Размената на напредокот и стимулирањето на дебатите за собраните информации е дел од процесот кој води до развој на заедничката визија. Локалните консултанти можат да бидат важни за да се осигура дека оваа обврска е внатрешна или домашна вежба.

2.1 Географски карактеристики на општина Врапчиште

Општина Врапчиште се наоѓа во северо-западниот дел на Република Северна Македонија, на падините на Шар планина на 580 метри надморска височина и е рурална општина која на север се граничи со општина Боговиње, источниот и југоисточниот дел на Општина Гостивар и Брвеница додека од запад со општина Рестелица (Република Косово). Нивото на образованието е во стапка на раст, што е еден вид индикатор кој ќе биде причина за развој на изградба на индустриски објекти. Аграрната структура е: најчести пасишта со 5336 хектари, обработливо земјиште со 4820 ха и 4686 хектари шуми. Општината се состои од петнаесет села. Можност за најбрз локален економски развој во општина Врапчиште се гледа во изградбата на индустриска зона која се протега над 250 хектари, во близина на автопатот Гостивар-Тетово. Иако областа не е целосно сеуште урбанизирана, сепак, интересот на домашните и странските инвеститори е многу голем. Досега околу 30 мали и средни претпријатија имаат изградено објекти, а интересот се зголемува двојно повеќе, но сè уште постои несигурност кај инвеститорите кои бараат силни гаранции за изградба од страна на општината. Има голем број на млади луѓе образовани на универзитетско ниво и нивниот број постојано се зголемува. Речиси секое семејство има еден член кој има завршено високо образование. Покрај тоа, постојат голем број студенти кои студираат на универзитетите во Скопје, Битола, Тетово, Приштина, Белград, Сараево, Истанбул, Анкара, Ескишехир и други земји.

Денес, општината Врапчиште има четири основни општински училишта и средно општинско училиште (гимназија), лоцирано во селото Неготино и има 110 ученици и 14 паралелки.

Табела 1: Структура на основното образование во општина Врапчиште:

	Основно општинско училиште:	Место:	Бр. на ученици:	Бр. на училници:
1.	О.О.У. Врапчиште	Врапчиште	540	62
2.	О.О.У. Мехмет Дерала	Градец	403	27
3.	О.О.У. Наим Фрашери	Неготино	596	68
4.	О.О.У. Сали Лиси	Добридол	466	48
Вкупно:			2005	205

* (Податоците за образованието се обезбедени од одговорниот на одделението за образование)

Исто така постојат и четири здравствени станици во Врапчиште, Градец, Неготино и Добридол. Општината е поврзан со асфалтирани патишта и развој на културниот и социјалниот живот и сето тоа му дава убав поглед на Врапчиште за да се презентира како мал модерен град. Општинската зграда на општината е во с. Врапчиште и се наоѓа помеѓу градовите Тетово и Гостивар, во долината Шар планина во северозападниот дел на Република Северна Македонија и вклучува голем дел од долината на Полог. Врапчиште која претходно во шеесеттите години на минатиот век била само по себе општина претставува карактеристично и специфично место на живеење во кое поред албанците живеат и други етнички заедници. Се граничи со општините Боговиње, Брвеница, Гостивар и на западниот дел со Република Косово. Како рурална средина вклучува околу 192 км², со општ број на население од 31129 жители (резидентни и нерезидентни) и е мултиетничка средина кајшто живеат: албанци, турци, македонци и други. Како рурални општини (поранешната општина Врапчиште и поранешната општина од Неготино Полошко) функционираа од 1996 година, додека на третиот мандат на локалните власти и обединувањата, Општина Врапчиште беше формирана како заедничка и единствена општина во целата територија на поранешните два општини и тоа на Врапчиште и Неготино Полошко.

Карта на СРМ

Општината Врапчиште ги опфаќа следните населени места:

с. Врапчиште, с. Добридол, с. Градец, с. Неготино, с. Сенакосе, с. Топлица, с. Галате, с. Зубовце, с. Калиште, с. Ломница, с. Ѓурѓевиште, с. Врањовце, с. Пожаране, с. Горјане и с. Новосело.

-Населени места и население

Во општината Врапчиште има 15 населени места и тоа:

Врапчиште, Добридол, Градец, Неготино, Сенакосе, Топлица, Галате, Зубовце, Калиште, Ломница, Ѓурѓевиште, Врањовце, Пожаране, Горјане и Новосело.

Во ридот на Шар планина се селата Градец, Сенакосе, Неготино, Добридол, Топлица, Врапчиште и Зубовце, додека на ридско-планинските предели се селата Врањовце, Новосело, Пожаране, Калишта, Ломница, Ѓурѓевиште, Галате и Горјане.

Општина Врапчиште претставува културен и образовен центар, административен и економски услови во овој дел од горниот дел на Полог и денес општинските објекти се комуналните објекти на општина Врапчиште, каде што се ангажирани општинското раководство со секторите за финансии и правни-норматив., и во поранешната зграда на општината Неготино Полошко, каде што е секторот за урбанизам и инспекторатот.

Според пописот од 2021 година од Државен Завод за Статистика на Р.С.М., процентуалната етничка структура е како што следува:

Табела 2: Етничка структура во проценти од населението:

	Етничка припадност:	Проценти:
1.	Албанци	76.15 %
2.	Турци	15.62 %
3.	Македонци	4.41 %
4.	Останати (други)	3.82 %

Вкупниот буџет на општина Врапчиште за фискалната година 2023 година е планиран да биде 399.262.893,00 ден. Планирани буџетски ресурси се приходите:

Табела 3: Структура и износ на приходи во буџетот на општина Врапчиште:

Бр.	Приходи:	Износ (МКД)
1.	Даночни приходи	50.515.656,00 ден.
2.	Неданочни приходи	4.490.000,00 ден.
3.	Капитални приходи	21.000.000,00 ден.
4.	Трансфери и донации	323.000.000,00 ден.
5.	Внатрешни обврски	257.237,00 ден.
	Вкупно:	399.262.893,00 ден

Овој буџет се состои од еднаесет буџетски организации (планирани расходи) и тоа:

Табела 4: Структура и висина на расходите во буџетот на општина Врапчиште:

Бр:	Расходи:	Износ (МКД)
1.	Совет на општината	7.000.000,00 ден.
2.	Градоначалник	8.748.140,00 ден.
3.	Општинска администрација	38.753.040,00 ден.
4.	Капитални расходи на општината	4.600.000,00 ден.
5.	Урбанистичко планирање	3.000.000,00 ден.
6.	Поддршка на ЛЕР	7.471.075,00 ден.
7.	Јавно осветлување	14.500.000,00 ден.
8.	Одржување на локални патишта	1.500.000,00 ден.
9.	Јавна хигиена	400.000,00 ден.
10.	Музичка и сценска активност	4.103.502,00 ден.
11.	Предучил.,основно и средно образов.	309.127.136,00 ден.
	Вкупно:	399.262.893,00 ден

(Буџетските податоци се обезбедени од одделот за буџет и финансии)

2.2 Социо-економски карактеристики и миграција

Малите и средните претпријатија се еден од потенцијалните економски развој на општина Врапчиште, каде што со посебен акцент се фармерите, приватни земјоделци, трговци, итн. Има голем број на млади луѓе кои привремено работат во странство, кои придонесуваат за родното место. Во должина од 13 километри од пунктот за плаќање на автопатот од Гостивар каде што општината Врапчиште се граничи со општина Гостивар во однос на автопатот кон Тетово до атарот на општина Боговиње, општина Врапчиште го прогласи индустриската зона која претставува добра перспектива за иднината на општеството, каде што се направени напори за првите инвестициски чекори што значи дека во последните неколку години се покажа голем интерес за развој на економијата.

Во горниот дел имено во средината на с. Врапчиште и с. Топлице во тек се индустриските објекти за обработка на дрво, обработка стакло, обработка на мебел итн. , каде што се вработени еден голем дел од граѓаните на нашата општина. Производство на ист карактер како што

истакнавме погоре, се во околните на локалните села: Врапчиште, Добридол, Неготино, Санакосе и Градец, каде што може да се истакнат како најуспешни фирми, како што се: Дијамант Експорт, Аса комерц, Дино Трејд -Добридол; Гун-Интерриер, Фатина, Сезгинлер, Челик Профили-Врапчиште; Мазрача, Ле Да-Неготино; Музо Компани, Евро Боден-Сенакос; Графикс, Аус-терм, Бекатон-Градец; и други фирми. Исто така разните трговски, хотелиерски објекти и брендови се шират во сите локалитети. Општината бара и ќе побара еколошки услови кои ќе ги заштитат животната средина, а со тоа и околината на производителите. Во територијата на општината нема банка, но има банкомати на Стопанска банка во с. Неготино и на Халкбанк во с. Врапчиште. Исто така во с. Неготино постои и "Вестер унион", кој овозможува трансфер на пари од нашите сограѓани кои се во странство во европските земји, повеќето порано беа во Швајцарија, Италија и Германија, а неодамна и во Чешка и Словачка. Во првите три земји, тие најчесто работат во фабрики, но во Чешка и Словачка, тие имаат свои сопствени ресторани и продавници за слатки. Исто така, во поранешните југословенски републики имаат и свои ресторани и слаткарници. Процентот на мигрираното население од нашата општина е околу 36% и постои тренд на пораст, што резултира во позитивен аспект на ремитанциите (дознаки од странство).

2.3 Главни приоритети на локалниот економски развој

Главните предности на општината (назначени од ЛЕР единицата) се:

- ❖ Урбанистички планови во индустриската зона,
- ❖ Иницирање постапки за слободна економска зона и,
- ❖ Подготовка за развој на средни и мали претпријатија, како и доделување на цели од работната група.

Главните приоритети на локалниот економски развој* се:

- Изработка на заеднички акционен план, земајќи ги во предвид можностите за обработка на акционите планови.
- Воспоставување на ИПЛР група која ќе се поддржи од страна на градоначалникот,
- Изработка на ИПЛР,
- Обезбедување на ЛЕР канцеларија и канцелариска опрема со компјутери, интернет, општинска веб-страница итн.
- Креирање на база на податоци за следниов формат: демографски податоци, образовни и културни институции, спорт и рекреација, податоци за индустриски капацитет, податоци за мали и средни претпријатија, податоци за јавниот сектор, невладини организации, развивање социјални картички за општината, графички информациски услуги, отворање на информативната канцеларија на граѓаните (како и мигрантите) и отворање канцеларија за туризам и планински туризам.

(* Главните приоритети на локалниот економски развој се поставени од страна на одделението на ЛЕР)

Општина Врапчиште е поврзан со сите села во Полошката котлина, односно е поврзан со автопатот Е-852 кој од Скопје до Тетово и Гостивар води кон туристичките на Охрид и Струга. Општиот број на домаќинствата е 7509 односно просечниот број на членовите на семејството е 4,15, додека општиот број на населени домаќинствата е 5155, што значи дека е во просек од 3,85 жители. Село со најголем број на резидентни жители е с. Врапчиште со 4003 жители, додека со помал број на жители е Новосело со вкупно 6 жители. Во повисока надморска височина е с. Ломница со надморска височина од 1030м, додека во помала височина се с. Добридол, Топлица и Сенакосе со надморска височина од 570м, додека надморската височина на селото Врапчиште е 716 м.

Според пописот од 2021 година од страна на Државен Завод за Статистика, во општина Врапчиште структурата на населените места, со бројот на резидентни жители и старосна структура изгледа како што следува:

Табела 5: Податоци од Државниот завод за статистика на С.Р.М. од 2021 година

Населено место:	Жители:
Врапчиште	4003
Добридол	3546
Градец	3934
Неготино	3068
Сенакос	1351
Топлице	918
Калиште	511
Гурѓевиште	198
Ломница	118
Врањовце	312
Галате	980
Зубовце	844
Горјане	25
Пожаране	28
Новосело	6
Вкупно:	19842

Врз основа на старосната структура, општината Врапчиште е меѓу општините од средна возраст:

Табела 6: Старосна структура на населението во општината Врапчиште:

Бр:	Возраст:	Број на жители:	Проценти:
1.	Од 0 до 14 години	3771 жители	19.01 %
2.	Од 15 до 64 години	14800 жители	74.59 %
3.	Над 65 години	1271 жители	6.40 %

2.4 Инфраструктура

Општина Врапчиште е поврзан со Коридорот 8 и е поврзана во комуникација директно со општина Гостивар на југ, на север со општина Боговиње, југоисточно со Брвеница и на запад со општина Рестелица која се наоѓа во територијата на Република Косово. Патната мрежа е во функција и со мостови што значи дека се добро поврзани со комуникација селата кои гравитираат во општина Врапчиште. Истотака од поголемите села постои добра корелација во сообраќајот Тетово-Гостивар преку две врски и во с. Неготино и с. Тумчевиште и преклопувањето во с. Градец кој овозможува добра и лесна комуникација затоа што селата како што се Градец, Неготино, Добридол, Топлица, Галате и месноста Врапчиште се директно вклучени во коридорот кој ги поврзува градовите Гостивар и Тетово. Општина Врапчиште од градот Скопје е во далечина од 65 км, а исто така е поврзана и со двата аеродроми и тоа со Скопскиот аеродром и аеродромот

на Охрид преку Кичево. Преку горниот Полошки регион, на територијата на општината Врапчиште поминува железничката линија Кичево-Скопје, што значи 13-километарски железнички пат.

Надморската височина на населените места во Општина Врапчиште изгледа вака:

Табела 7: Населени места и нивната надморска височина:

Бр.	Населено место:	Надморска височина(м):
1.	Врапчиште	716 м
2.	Добридол	570 м
3.	Градец	540 м
4.	Неготино	575 м
5.	Сенакосе	570 м
6.	Топлица	570 м
7.	Калиште	840 м
8.	Гурѓевиште	1.000 м
9.	Ломница	1.030 м
10.	Врањовце	800 м
11.	Галате	600 м
12.	Зубовце	600 м
13.	Пожаране	920 м
14.	Новосело	600 м

* (Податоците се обезбедени од веб-страницата на општина Врапчиште)

2.5 Хидрографија

Благодарение на ресурсите на планината Шар, општина Врапчиште е богата со голема мрежа на извори и со брзата река наречена Маздрача, која поминува низ селото Неготино и често се нарекува дива река, затоа што во 1979 година поплави половина од селото и многу плодни почви. Општината Врапчиште е под влијание на континентална и медитеранска клима и нивна модификација. Пониските места имаат топли и суви лета и релативно ладни и влажни зими со екстремни ниски и високи температури (под-15°C и околу 40°C).

Долината е релативно сончево. Просечните температури (пролет-лето) се движат од 20-40°C, додека (есен-зима) од -13°C до 14°C и со просечна годишна температура од 15°C. Највисоките температури се во јули-август, додека пониските температури се од јануари до февруари. Во зима, снежниот покрив во највисокиот дел на Шар планина е над 1 м, кој обезбедува добри услови на отворено во текот на зимскиот период. Врнежи од дожд има најмногу во текот на пролетта и есента и тоа со просек 720мм. Годишниот просек на ветерот во зима достигнува 14 м / сек, додека максималната 25,5 м / сек и често дуваат од север и северо-запад. Исто така во селото Врапчиште имаме една река (Мурговец), која тече помеѓу селото. Сите други извори на Шара, преку систем на акумулација на водите се акумулираат во Мавровското вештачко езеро. Исто така, постојат и подземни води кои граѓаните ги користат како вода за пиење.

2.6 Конкурентна анализа (SWOT)

Табела- 8

SWOT – анализа	
а) Сила;(приоритет):	б) Слабости;(пречки):
<ol style="list-style-type: none"> 1. Постојни човечки ресурси (работна сила). 2. Постојат мали и средни претпријатија (МСП) 3. Комисија за односи меѓу заедниците. 4. Идеален простор за индустриска зона. 5. Поседување на плодна почва за одгледување. 6. Човечки потенцијал со високо образование. 7. Поволна географска положба. 8. Доволно шумско подрачје. 9. Квалитативни пасишта (за сточарство). 10. Ресурси со водните извори (Шар Планина). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Висока невработеност и низок стандард. 2. Неорганизирање на деловниот сектор. 3. Некомплетно урбанистички план. 4. Неповолна инфраструктура. 5. Недоволно ниво на инвестиции. 6. Слаба комуникација со дијаспората . 7. Не-подготовка на промотивни материјали. 8. Непостоење на јавно-приватно партнерство. 9. Застарена технологија (на производители). 10. Ирационално користење на шумите.
в) Можности:(шанси)	г) Закани(предизвици)
<ol style="list-style-type: none"> 1. Инвестиции од дијаспората. 2. Примена на искуства од развиените земји. 3. Обуки и стручни вештини. 4. Стимулирајте ја ЛЕР. 5. Интегриран план. за локален развој (ИПЛР) 6. Јавно-приватни партнерства. 7. Маркетинг и промоција за ЛЕР. 8. Постоечки природни ресурси. 9. Посредување за разни субвенции. 10. Нови ингиренции на општината. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Миграција на млади луѓе во странство. 2. Сложени процедури на ИПАРД-фондовите. 3. Неконтролиран увоз. 4. Загадување на животната средина. 5. Нелојална конкуренција. 6. Недостаток на сигурност на инвестициите. 7. Немање пласман за производитите. 8. Неефикасно судство(правни постапки). 9. Политичка клима. 10. Корупција.

ПОГЛАВЈЕ III:**3. ИЗРАБОТКА НА ИНТЕГРИРАН ПЛАН ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ****3.1 Визија**

Визијата мора да биде развиена и прифатена од сите засегнати страни. Визијата треба да биде идеален опис на претпочитаната иднина на ангажманот на засегнатите страни во заедницата. Додека визијата можеби не е сосема изводлива, таа му дава на заедницата јасно чувство на насока. Врз основа на визијата, ќе се развиваат цели, мерки, програми, акциони планови за проекти итн.

Визијата претставува опис на идната состојба на општината, која ја посакуваат работната група и заедницата (приватни, јавни и невладини сектори).

Визија (финална верзија) на општина Врапчиште:

Општина Врапчиште како општина со мултиетничко население, со многу добри меѓуетнички односи, со модерна инфраструктура и регулирани зелени површини, каде што генерациите се едуцирани и мотивирани за развиена локална економија, со посебна индустриска зона и многу атрактивна за инвеститорите.

3.2 Цели и мерки

Целите конкретно ги специфицираат заклучоците кои работната група се стреми да ги постигне. Целите се повеќе описни и конкретни од визијата и треба да бидат директно поврзани со заклучоците од проценката на локалната економија (SWOT анализа), додека мерката ја зема секоја намена и ја дели на неколку компоненти. Мерките се уште поконкретни. Тие мора да бидат временски обврзани и мерливи. Тие имаат тенденција да ги зголемат своите сили, да ги надминат слабостите, да бараат можности и да се справат со заканите што се идентификувани при проценката на локалната економија.

Во овој поглед ќе се осврнеме на изборот на целите или главните насоки, како и на мерките кои ја карактеризираат општината Врапчиште како:

Ц1: Физичка инфраструктура, која ги зајакнува деловните активности и поттикнува промоција на инвестициите во функција на локалниот економски развој.

Ц1: М1: До крајот на 2023 година, да се одобри урбанистичкиот план и да се имплементира, со цел да се подобри физичката инфраструктура.

Ц1: М2: Од 2024 година натаму да се обезбеди можноста во снабдувањето со вода и канализација, за да ги задоволат основните потреби на најмалку 70% од граѓаните.

Ц2: Поддршка на постоечките приватни бизниси и иницирање на основање на нови МСП, обука на општински персонал и на засегнатите страни.

Ц2: М1: До крајот на 2023 година, да се зголеми професионалното ниво на општинската администрација во служба на бизниси и воспоставување партнерство меѓу нив.

Ц2: М2: Годишната 2024 да биде година на раст на локалниот економски развој и година на стимулирање и удвојување на обемот на инвестиции за 2025 и 2026 година.

Ц3: Подобрвање на животната средина, која им овозможува на граѓаните да го зголемат квалитетот на животот и создаваат можности за подобра благосостојба.

Ц3: М1: Од почетокот на 2023 година, да се овозможат и да се донесат прописи за заштита на животната средина.

Ц3: М2: За да се постигне целта до 2024 година, на граѓаните на општината да се овозможува чиста и здрава животна средина.

Ц4: Активности за подобрување на развојот на: земјоделството, сточарството, шумарството и планинскиот туризам.

Ц4: М1: До крајот на 2023 година, да се осигура можноста за обука и стимулирање на земјоделците и сточарите со цел за да ја зголемат нивната продуктивност.

Ц4: М2: Година 2024 да е година на посветеност во однос на производството и обработката на дрвото и годината на афирмација на планинскиот туризам.

Овие обврски и опции ќе бидат не само добродојдени до овој момент, но ќе придонесат директно за надминување на сегашната состојба и сигурно дека ќе бидат движечка сила во насока за одржлив локален економски развој.

3.3 Програми за имплементација на локален економски развој

Почнувајќи од создавање на визијата и продолжувајќи со одредени цели и конкретните мерки, следуваат програмите, и конечно на крај проектите. Значи, ние ќе продолжиме да се обврзуваме да дизајнираме програми за имплементација (сметајќи проекти кои се однесуваат на специфични програми) на локалниот економски развој.

Програми за спроведување:

П1- Програма за изготвување на планови и прописи на општинската администрација.

1. Изготвување на План за развој на општината - Интегриран План за Локален Развој (ИПЛР).
2. Подготовка на техничка документација за изградба на водоводна мрежа и канализација.
3. Изготвување на урбанистички планови за целата територија на општината.
4. Посветеност кон создавање на индустриска зона покрај автопатот Гостивар-Тетово.

П2- Програма за зајакнување на прекуграничната соработка и соработка со дијаспората.

5. Можност за користење на ИПА- фондовите во функција на прекугранична соработка.
6. Збратимување на општината со други општини.
7. Формирање на општинска комисија за координација на соработката меѓу општината и дијаспората.

П3- Програма за подобрување и заштита на животната средина.

8. Чистење на речните корита.
9. Елиминирање на сите диви депонии во општината.

П4- Програма за зголемување на инвестициите во физичката инфраструктура.

10. Адаптација (реновација) на санитарни чворови на О.О.У. "Сали Лиси" - с. Добридол и О.О.У. "Мехмет Дерала"- с. Градец.
11. Подобрување на системот за водоснабдување и канализација во сите населени места во општината.
12. Изградба на водоводната мрежа во с.Врапчиште (втора фаза).
13. Асфалтирање и санација на патиштата низ целата територија на општината.
14. Изградба и реновирање на институционални-јавни објекти.
15. Асфалтирање на локален пат во с. Градец.
16. Асфалтирање на патот Неготино-Калиште.
17. Асфалтирање на три локални патишта во с. Врапчиште.
18. Асфалтирање на индустриски пат Неготино- Градец.
19. Изградба на спортска сала во с. Врапчиште (втора фаза).
20. Соларни панели цво К.Д. "ШОТА "–Неготино, О.О.У. "Наим Фрашери "–с. Неготино и О.О.У. "Сали Лиси" во с. Добридол.
21. Резервоар за вода за пиење во с.Неготино.
22. Кеј Маздрача - с.Неготино.
23. Финализација на дневен центар за грижа и образование на деца со посебни потреби во с.Градец.

P5 - Програма за обука на вработените во општината, како и други заинтересирани страни.

- 24. Обука на општински инспектори и инкасанти задолжени за менаџирање со даноци.
- 25. Обука на општински персонал за изготвување и управување со проекти, управување со буџетот, итн.

P6- Програма за техничка и административна поддршка на бизниси, земјоделство, сточарство, шумарство и планински туризам.

- 26. Воспоставување на фонд за ревитализација на земјоделството, сточарството, шумарството и планинскиот туризам.
- 27. Промоција на планински и рурален туризам.

ПОГЛАВЈЕ IV:**4. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ИНТЕГРИРАН ПЛАН ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ**

Штом ќе бидат избрани програмите и проектите, започнува планирањето за имплементација. Спроведувањето на стратегијата е водено од сеопфатен план за имплементација, кој, пак, се базира на акциони планови на поединечни проекти. Планот за имплементација обезбедува буџетска поддршка, човечки ресурси, институционална и процедурална поддршка за имплементација на ИПЛР. Токму тука е поентата на интеграција на сите елементи во ИПЛР кајшто акциониот план покажува хиерархијата на задачи, одговорни страни, реални маси време, финансиски и човечки потреби, извори на финансирање, очекуваните влијанија и резултати, индикатори, и системи за оценување на напредокот за секој проект, на посебен начин .

План за имплементација, во крајна инстанца, делува како медиатор(посредник) на различни проекти и нивните планови за акција, со цел да се осигура дека ресурсите да не се во конфликт, и дава информации за мониторинг и евалуација на сите инволвирани страни особено Градоначалникот или главниот извршен директор, кои мора да ја дадат својата одговорност на заедницата и на највисоките владини нивоа.

Клучните прашања што треба да се разгледаат во планот за имплементација се:

- ❖ Кој ја презема одговорноста за секоја програма или проект?
- ❖ Кои се целите од аспект на output-и, време и финансирање?
- ❖ Кои чекори треба да се преземат за да се постигнат целите ?
- ❖ Како ќе бидат структурите за известување и стратегиите за комуникација (вклучувајќи ги и заинтересираните страни)?
- ❖ Кои се системите и процесите на следење(мониторинг) на перформансите и оценувањето?
- ❖ Што треба да се случи за да бидете сигурни дека тие се на место и се користат?
- ❖ Кои се условите за буџет и човечки ресурси за одржлива реализација на проектот или програмата?
- ❖ Институционални импликации на ЛЕР програми и проекти, вклучувајќи:
 - Нови локални процедури и процеси на Советот;
 - Нови одделенија (единици) или меѓу-одделенска координација кои се потребни за да се заврши проектот;
 - Ефектот од тоа на капацитетот на економското функционирање, кој досега не успеа да управува со спроведувањето; и
 - Нови вештини потребни за спроведување на програми или проекти.

4.1 Од визија до проекти

Табела 9 (Табеларна претстава од визија до проекти)

Визија:	Цели:	Мерки:	Програми:	Проекти:
Општина Врапчиште како општина со мултиетничко население, со многу добри меѓуетнички односи, со модерна инфраструктура и регулирани зелени површини, каде што генерациите се едуцирани и мотивирани за развиена локална економија, со посебна индустриска зона и многу атрактивна за инвеститорите.	Ц1: Физичка инфраструктура, која ги зајакнува деловните активности и поттикнува промоција на инвестициите во функција на локалниот економски развој.	Ц1: М1: До крајот на 2023 година, да се одобри урбанистичкиот план и да се имплементира, со цел да се подобри физичката инфраструктура.	П1- Програма за изготвување на планови и прописи на општинската администрација. П2- Програма за зајакнување на прекуграничната соработка и соработка со дијаспората.	1. Изготвување на План за развој на општината - Интегриран План за Локален Развој (2023-2026)(ИПЛР).
		Ц1: М2: Од 2024 година натаму да се обезбеди можноста во снабдувањето со вода и канализација, за да ги задоволат основните потреби на најмалку 70% од граѓаните.		2. Подготовка на техничка документација за изградба на водоводна мрежа и канализација. 3. Изготвување на урбанистички планови за целата територија на опш. 4. Посветеност кон создавање на индустриска зона покрај автопатот Гостивар-Тетово. 5. Можноста за користење на ИПА- фондовите во функција на прекугранична соработка. 6. Збратимување на општината со други општини. 7. Формирање на општинска комисија за координација на соработката меѓу општината и дијаспората. 8. Чистење на речните корита. 9. Елиминирање на сите диви депонии во општината. 10. Адаптац. (реновација) на санитарни чворови на О.О.У. "Сали Лиси" - с. Добридол и О.О.У. "Мехме Дерала" – с.Градец.

Ц2: Поддршка на постоечките приватни бизниси и иницирање на основање на нови МСП, обука на општински персонал и на засегнатите страни.	Ц2: М1: До крајот на 2023 година, да се зголеми професионалното ниво на општинската администрација во служба на бизниси и воспоставување партнерство меѓу нив.	П3- Програма за подобрување и заштита на животната средина.	11. Подобрување на системот за водоснабдување и канализација во сите населени места во општината.	
	Ц2: М2: Годината 2024 да биде година на раст на локалниот економски развој и година на стимулирање и удвојување на обемот на инвестиции за 2025 и 2026 година.		12. Изградба на водоводната мрежа во с.Врапчиште.(втора фаза)	13. Асфалтирање и санација на патишта низ целата тер. на општината.
			14. Изградба и реновирање на институционални-јавни објекти.	15. Асфалтирање на локален пат во с. Градец.
			16. Асфалтирање на патот Неготино-Калиште.	17. Асфалтирање на на три локални патишта во с. Врапчиште.
Ц3: Подобрување на животната средина, која им овозможува на граѓаните да го зголемат квалитетот на животот и создаваат можности за подобра благосостојба.	Ц3: М1: Од почетокот на 2023 година, да се овозможат и да се донесат прописи за заштита на животната средина.	Р4- Програма за зголемување на инвестициите во физичката инфраструктура.	18. Асфалтирање на индустриски пат Неготино-. Градец.	
			19. Изградба на спортска сала во с. Врапчиште (втора фаза).	
			20. Соларни панели во К.Д. “ ШОТА”-с. Неготино , О.О.У. “ Наим Фрашери” – с. Неготино и О.О.У. “Сали Лиси” во с. Добридол.	
	Ц3: М2: За да се постигне целта до 2024 година, на граѓаните на општината да се овозможува чиста и здрава животна средина.	Р5 - Програма за обука на вработените во општината, како и други заинтересирани страни.	21. Резервоар за вода за пиење во с.Неготино.	
			22. Кеј Маздрача во с.Неготино.	
		23. Финализација на дневен центар за грижа и образование на деца со посебни потреби во с. Градец.		

				24. Обука на општински инспектори и инкасанти задолжени за менаџирање со даноци.
Ц4: Активности за подобрување на развојот на: земјоделството, сточарството, шумарството и планинскиот туризам.	Ц4: М1: До крајот на 2023 година, да се осигура можноста за обука и стимулирање на земјоделците и сточарите со цел за да ја зголемат нивната продуктивност.	Р6- Програма за техничка и административна поддршка на бизниси, земјоделство, сточарство, шумарство и планински туризам.		25. Обука на општински персонал за изготвување и управување со проекти, управување со буџетот, итн.
	Ц4: М2: Година 2025 да е година е година на посветеност во однос на производството и обработката на дрвото и годината на афирмација на планинскиот туризам.			26. Воспоставување на фонд за ревитализација на земјоделството, сточарств., шумарството и планински туризам.
				27. Промоција на планински и рурален туризам.

4.2 Акциони планови на посебни проекти од ИПЛР

Важни размислувања на акциониот план за секој проект се:

- Хиерархија на задачи;
- Одговорни страни;
- Реални временски табели;
- Потребни за човечки и финансиски ресурси;
- Средства за финансирање;
- Очекувани влијанија и резултати; и
- Мерење на перформансите и системите за оценување на напредокот за секој проект.

Пошироко-базирани и разбирливи стратегии се обезбедуваат (распоредат) преку приватни или јавни секторски партнерства кои се силно промовирани или водени од локалните власти. Приватниот сектор е често подготвен да управува со иницијативи насочени кон подобрување на виталноста и одржливоста на градските центри или да бидат вклучени во иницијативи за развој на бизнисот. Групите на заедницата можат да бараат да водат иницијативи за подобрување на здравствените услови или условите за домаќинство на целна група на обесправени лица.

Спроведувањето на стратегијата никогаш не е јасен, како што е развојот на стратегијата. Честопати трае подолго од очекуваното и вклучува конзистентно и променливо опкружување. Во рамките на секој проект и програма што се спроведува, стратегиското размислување ќе се одвива на секој чекор од патот. Ова често ќе се фокусира на тоа како најдобро да го унапреди проектот во толку брзо менување на околностите на опкружувањето.

Табеларно, овие акциони планови за предвидените и конкретните проекти од Интегрираниот План за Локален Развој на општина Врапчиште се прикажани на следниов начин:

- *План за имплементација на проекти* (Табела-10),

- Вкупниот број предвидени проекти е 27, а нивната структура е следна:

- а) Институционална инфраструктура и градење на капацитетите: 11 проекти,
- б) Физичка инфраструктура: 16 проекти.

- Вкупната инвестициска вредност на идентификуваните проекти изнесува **4.940.500** (евра).

- Изворите на финансирање се планираат да бидат од:

- 1) Локална самоуправа **1,614,500** (евра)
- 2) Централна влада **2,075,000** (евра)
- 3) Донатори **993,000** (евра)
- 4) Други иницијативи **258,000** (евра), додека

-Имплементацијата и влијанието на планираните проекти се 4 години и тоа: 2023-2026 год.

Табела- 10 (План за имплементација на проекти - извори на финансирање и година на спроведување)

Бр.	Име на Проектот	Вкупно	Локална самоупр.	Централ. власт	Донации	Други ресурси	Реализ. (година)
1.	Изготвување на План за развој на општината - Интегриран План за Локален Развој (2023-2026) (ИПЛР).	3500	3500	-	-	-	2023
2.	Подготовка на техничка документација за изградба на водоводна мрежа и канализација.	55000	30000	25000	-	-	2023 2024
3.	Изготвување на урбанистички планови за целата територија на општината.	120000	40000	-	80000	-	2023 2024 2025 2026
4.	Посветеност кон создавање на индустриска зона покрај автопатот Гостивар-Тетово.	110000	30000	-	80000	-	2023 2024 2025 2026
5.	Можност за користење на ИПА- фондовите во функција на прекугранична соработка.	550000	-	50000	500000	-	2023 2024 2025 2026
6.	Збратимување на општината со други општини.	6000	6000	-	-	-	2023-26
7.	Формирање на општинска комисија за координација на соработката меѓу општината и дијаспората.	5000	5000	-	-	-	2023 2024
8.	Чистење на речните корита.	50000	10000	-	40000	-	2023-26
9.	Елиминирање на сите диви депонии во општината.	6000	3000	3000	-	-	2023 2024 2025 2026
10.	Адаптација (реновација) на санитарни чворови на О.О.У.“Сали Лиси”- с. Добридол и О.О.У. “Мехмет Дерала”- с.Градец	50000	-	50000	-	-	2023

11.	Подобрување на системот за водоснабдување и канализација во сите населени места во општината.	750000	500000	-	250000	-	2023 2024 2025 2026
12.	Изградба на водоводната мрежа во с.Врапчиште.(втора фаза)	400000	150000	-	250000	-	2023 2024
13.	Асфалтирање и санација на патиштата низ целата територија на општината.	250000	150000	100000	-	-	2023 2024 2025 2026
14.	Изградба и реновирање на институционални-јавни објекти.	600000	100000	500000	-	-	2023 2024 2025 2026
15.	Асфалтирање на локален пат во с. Градец.	250000	50000	200000	-	-	2023
16.	Асфалтирање на патот Неготино-Калиште.	150000	27000	123000	-	-	2023 2024
17.	Асфалтирање на три локални патишта во с. Врапчиште	350000	50000	300000	-	-	2023 2024
18.	Асфалтирање на индустриски пат Неготино - Градец.	250000	50000	200000	-	-	2023 2024
19.	Изградба на спортска сала во с. Врапчиште (втора фаза).	300000	300000	-	-	-	2023
20.	Соларни панели во К.Д. "ШОТА "- с. Неготино, О.О.У." Наим Фрашери" с. Неготино и О.О.У. "Сали Лиси " во с. Добридол.	25000	-	-	25000	-	2023
21.	Резервоар за вода за пиење во с.Неготино.	100000	20000	80000	-	-	2023 2024
22.	Кеј Маздрача - с.Неготино.	200000	40000	160000	-	-	2023
23.	Финализација на дневен центар за грижа и образование на деца со посебни потреби во с. Градец.	120000	100000	20000	-	-	2023

24.	Обука на општински инспектори и инкасанти задолжени за менаџирање со даноци.	6000	1000	1000	2000	2000	2023 2024
25.	Обука на општински персонал за изготвување и управување со проекти, управување со буџетот, итн.	4000	1000	1000	1000	1000	2013 2024
26.	Воспоставување на фонд за ревитализација на земјоделството, сточарството, шумарството и планинскиот туризам.	20000	5000	5000	5000	5000	2023 2024 2025 2026
27.	Промоција на планински и рурален туризам.	120000	10000	100000	10000	-	2023 2024
	Вкупно: (Евра)	4940500	1614500	2075000	993000	258000	

ПОГЛАВЈЕ V:**5. ПРЕГЛЕД НА ИНТЕГРИРАНИОТ ПЛАН ЗА ЛОКАЛЕН РАЗВОЈ**

Прегледот на Интегрираниот план за локален развој вообичаено се прави на годишна основа, често во врска со локалното финансиско планирање. Дури и групата на локални власти и управниот одбор треба да бидат вклучени во процесот на ревизија. Всушност, локалната заедница мора да биде активно вклучена и треба да и 'се даде можност да биде подиректно вклучена во иднината. Политичката поддршка, публикациите и појавата на достигнувања се од суштинско значење за одржување на интензитетот и за генерирање на ентузијазмот во рамките на заедницата, при што особено внимание се посветува на вклучување на овие прашања:

- ❖ Дали SWOT анализата е сеуште валидна или дали околностите се менуваат?
- ❖ Дали има повеќе информации во рака, кои го менуваат изгледот на проблемите?
- ❖ Дали се потребни промени во визијата, целите или мерките за да се одрази промената во околностите?
- ❖ Дали проектите го достигнаа тоа, што се надеваа дека ќе постигнат?
- ❖ Ако не, што треба да се направи?
- ❖ Какви промени треба да се направат?
- ❖ Дали индикаторите треба да се променат?
- ❖ Треба да има повеќе проектни активности?
- ❖ Дали проектите треба да се менуваат?

Иако локалниот економски развој (ЛЕР) е релативно нова дисциплина, не постои недостиг од примери на лоши практики кои треба да се истакнат во сеќавањето на потенцијалните непотребни грешки. Правилен план за следење и евалуација треба да биде клучна компонента на Планот за имплементација. Индикаторите ќе бидат утврдени на ниво на проектот за мерење на влезови, резултати, заклучоци и влијанија за секој проект. Овие ќе бидат консолидирани за да се утврди успехот на програмата и потоа ќе се консолидираат во општа проценка на напредокот на ЛЕР. Потребни се одржливи полугодишни и годишни состаноци за да се разговара за резултатите како дел од континуирано планирање и процес на учење. Работилница или работилница за стратешко следење или оценување е добра идеја на почетокот на програмата. Треба да истакне временска табела со ревидирани содржини и ревизии на содржина, како и индикатори за процесот. Независна ревизија на клучните индикатори преку анализи или периодични истражувања на локални, владини и деловни агенции е од суштинско значење за утврдување на постигнатиот напредок, од основната проценка на локалната економија (втората фаза - која придонесува за собирање и обработка на податоци), до последната фаза.

5.1 Мониторинг и евалуација

Мониторингот е постојано вреднување на стратегијата како и имплементација на проектот во врска со прифатените распореди и во употреба на инпутите, инфраструктурата и услугите од оние што придобиваат од проектот. Мониторингот им обезбедува на менаџерите и другите заинтересирани страни континуирано повратни информации од спроведувањето. Тој ги идентификува тековните успеси или потенцијалните проблеми што е можно порано за да можат навремено да ја подобрат работата на проектот. Мониторингот го прифаќа дизајнот на проектот онака како што е даден, го мери прогресот и се фокусира на перформансите кои постојано се случуваат.

Евалуацијата е периодично вреднување на релевантноста на проектот, перформансите, ефикасноста и импактот (очекуван и неочекуван) зависно од поставените цели. Менаџерите на проектите преземаат интерни евалуации за време на имплементацијата како преглед (контрола) на напредокот, како прогноза на добри проектни ефекти и како начин да ги идентификуваат потребните подобрувања во дизајнирање на проектот. Евалуацијата го предизвикува дизајнот на проектот, донесува заклучоци и одлуки и е фокусирана на ефикасноста на програмата или проектот, така што станува значајно прашање во кругот (циклусот) на проектот.

Добро дизајниран систем на мониторирање и на евалуација ќе им помогне на менаџерите да одговорат на прашањето „Како ќе знам дека сум ги постигнал моите цели,“?. Тој истовремено, обезбедува основа за поддршка и одговорност за користење на ресурсите. Внимателно користени во сите фази на проектниот циклус, следењето и евалуацијата може да помогнат да се направи стратегија и дизајн, како поцврсто и да се имплементира проектот. Тие, исто така, можат да стимулираат партнерство со засегнатите страни во проектот. Важноста на рано евидентираните придобивки може да помогне во зголемување на сопственоста и рано предупредување кое алармира за итни прашања и овозможува да се преземат активности пред да се зголемат трошоците. Добро дизајниран систем за следење и евалуација може да ја открие потребата за корективни курсеви. Конечно, рационализирањето на информациите за време на имплементацијата им овозможува на менаџерите да продолжат со напредокот и да ги прилагодуваат операциите здобивајќи се со искуство за себе .

Со оглед на сериозниот ангажман во компилацијата на ИПЛР во општина Врапчиште, останува да се констатира дека процесот на разгледување на планот или завршната фаза од процесот (мониторинг и евалуација) не може да се реализира. Се надеваме дека реалните услови за процесот ќе бидат креирани по првата година од имплементацијата на проектот предвидена во Интегрираниот План за Локален Развој (кој во моментот го развиваме) .

РЕЗИМЕ И ЗАКЛУЧОЦИ:

Од теоретски аспект локалниот економски развој претставува процес на соработка меѓу јавниот сектор, бизнисите и невладиниот сектор, во функција на подобрување на квалитетот на животот на сите граѓани. Но од практичен аспект, локалниот економски развој ќе значи максимално ангажирање на директен начин за да се создадат капацитети на локалниот амбиент за развој на економската иднина. Пред се, тука доаѓа до израз давање на приоритет на локалната економија преку зголемување на продуктивниот капацитет на локалните компании кои постојано се соочуваат со светот на брзите промени. Значи, тие се наоѓаат во процес на адаптација кон амбиентот на пазарот (опкружувањето), кој е извонредно променлив и се поконкурентен. За да се постигне изградувањето на силна локална економија, пред се треба да се направи еден одлучен чекор во процесот на соработката и на превземање на акции ослонувајќи се на јаките страни и слабостите (внатрешни фактори), како и на можностите и заканите (надворешни фактори) кои инаку ја претставуваат таканаречената SWOT- анализа.

Всушност, оваа соработка на превземање акции, го претставува и долгиот процес на стратешко планирање на ИПЛР, којшто започнува со Организација на напорите (прва фаза). Во оваа фаза започнува процесот на идентификување на институции, бизниси и други групи кои се заинтересирани за локален економски развој и формирање на партнерства помеѓу нив до унификација на заедничките ставови.

Во втората фаза се прави Оценување на локалната економија овозможувајќи прибирање на податоци како и нивна анализа. Процедурата продолжува со Креирање на ИПЛР (трета фаза), која ја претставува и суштината на стратешкото планирање кое во себе содржи неколку компоненти како: визијата, целите, објективите и програмите. До тука, може са се констатира дека делува од теоретски аспект и се оценува дека значението на практичниот аспект може да се забележи во продолжение, односно почнувајќи од следната фаза, односно од Имплементацијата на ИПЛР (четврта фаза). Имплементацијата на планот претставува точка на интеграција на елементите и компонентите споменати погоре од теоретски кон практичен аспект, почнувајќи го процесот на имплементација преку акциони планови. Овие акциони планови вклучуваат: задачи и одговорности, временски рокови за имплементација, човечки ресурси, извори на финансирање, резултати, итн. Спроведувањето на некои планови може да се имплементира за пократок временски период, додека некои може да бидат среднорочни и долгорочни, во зависност од приоритетите поставени на почетокот. Прегледот на ИПЛР, ја претставува петтата фаза, односно последната фаза на стратешкото планирање. Во оваа фаза, се овозможува повторниот преглед употребувајќи ги индикаторите на мониторирање и евалуација од почетна фаза, следејќи ја динамиката на промените на локалните и регионални економски услови до завршната фаза.

Конечно, треба да се нагласи дека при оценувањето на ефективноста и позитивната ефикасност во спроведувањето на планирањето, општината ќе се оправда пред граѓаните за рационални трошоци и ќе се почитуваат: ефикасноста, одговорноста, отчетноста и транспарентноста при завршувањето на процесот. Фактички, овие принципи ги претставуваат и критериумите на „доброто владеење“.

Започнувајќи од првата фаза и продолжувајќи кон завршните резултати, успеавме да создадеме одлична координација со членовите на работната група како во: Прибирањето на податоци, нивната обработка како и нивната анализа (SWOT-анализа), дефинирањето на визијата, целите, мерките, програмите па се до конкретните проекти. Во овој случај треба да се нагласи дека за време на изработката на ИПЛР, заедно одредивме четири работилници, организирајќи го претходно времето на средбите, дневниот ред и т.н. каде освен останатото ги истраживме и теоретските и практичните аспекти на ИПЛР, што ќе се смета како база за локалната власт на општината Врапчиште, во идниот временски период од четири години (2023-2026).

Крајната заедничка цел е да создаде можност за создавање на подобри услови во корист на бизнис секторот, зајакнување на капацитетите на општинската администрација и сето тоа што ќе резултира со вистинско меѓусебно партнерство (локална самоуправа, бизнис секторот и невладиниот сектор). Затоа, во овој правец, при правилното спроведување на "интегративниот план", меѓу другото, потребни се соодветни подобрувања и како резултат на сето ова, може да дојдеме до некои заклучоци, како што се:

-Ангажирањето во изнаоѓање на можности за реализација на капитални проекти (водовод, канализација, станици за филтрирање итн.), искористувајќи ги можностите за различни кредити (како јавен заем), кои имаат дестинација за развојните проекти.

-Ангажирање во подготовка на професионалната екипа која ќе овозможи повлекување (добивање) на ИПА-фондови, овозможувајќи го создавањето на јавно-приватното партнерство.

-Можност за формирање на тренираната екипа на општинскиот персонал која ќе допринесе во унапредување на бизнис секторот, овозможувајќи го создавањето на бизнис асоцијации.

-Можност за „искористување на можноста“, во иницирањето на странските инвестиции и инвестициите на нашите сонародници од дијаспората, со промовирање и презентација на нашите реални капацитети.

-Можност за формирање на единици за превентива кои и недостасуваат на нашата општина како што се: против-пожарна единица (која е во фаза на формирање), единица за ургентни случаи (брза помош), единица за социјални прашања итн.

-Можност за формирање на комисији од различни сфери како: земјоделие, сточарство, шумарство, планински туризам и др..

Овие ангажирања и можности во моментот би биле добредојдени, директно би допринеле во надминувањето на актуелната состојба и би биле движечка сила на одржлив локален економски развој.